

Vogelparadijs en/of Vissenparadijs in zicht ?

Workshop KIMA Congres
Mennobart van Eerden
Joep de Leeuw
Camilla Dreef

Vogelparadijs en bereikbaar voedsel

Vogels hebben een naast een rustige plek ook voedsel nodig. Dat moet in voldoende mate, van de uitgelezen soort en ook nog eens binnen bereik zijn. Vaak eten ze uit een ecosysteem maar de top van ijsberg, niet omdat ze niet meer willen eten maar gewoon omdat het niet anders kan. Het zijn specialisten en voedselzoeken is vaak "ecologisch duur". In de workshop zijn voorbeelden langsgesproken van dwergmeeuwen die op de Marker Wadden in 2017 massaal profiteerden van grote watervlooien. Die waren zo talrijk omdat de ontwikkeltijd in de onder water staande bekkens op het eerste eiland precies goed was en er geen vissen waren. In 2018 was dit al niet meer het geval maar piekten de muggenlarven op de inmiddels gebouwde oostelijke eilanden voor duizenden zwemeenden, steltlopers, kokmeeuwen en zwarte sterns.

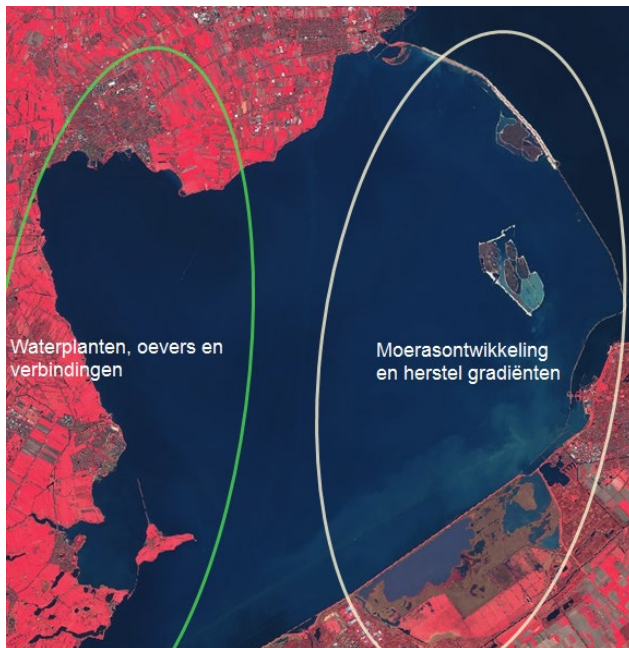
We hebben gekeken naar de goede broedresultaten van twee andere pioniers, de visdief en de kluut. Ook daar was het ontbreken van predatoren essentieel, samen met voldoende voedsel in de vorm van lokaal geproduceerde muggenlarven (kluut) en spiering uit het Markermeer (visdief). Dat was het bruggetje naar het belang van voldoende kleine vis in de omgeving van de Marker Wadden. Nu de spieringstand in zowel IJsselmeer als Markermeer op een historisch dieptepunt lijkt wordt het seizoen 2019 een test om te zien in hoeverre de vogels kunnen uitwijken naar andere soorten vis. Een vogelparadijs kan dus niet zonder een vissenparadijs en voordat een deel van de vissen als voedsel voor vogels kan dienen moet er een gezonde basis zijn met voldoende productie aan zoöplankton en mogelijkheid tot paai en opgroeigebied van de larven.

Vissenparadijs als basis

Marker Wadden kan voor blankvoorn, karper, jonge baars en brasem naast voor de exotische grondels een plek worden waar ze goed kunnen opgroeien. Dan moet er wel veel meer vegetatie komen in de vorm van riet en waterplanten. Ook structuur in de vorm van dood hout is belangrijk. En alles in open verbinding met het water van het Markermeer. Beelden van vissende kroeskoppelikanen en aalscholvers die we kennen uit de Donaudelta en sommige Griekse meren gaan altijd samen met de aanwezigheid van uitgestrekte rietvelden of overstromingsvlaktes. Schaal van het open water én de begeleidende moerassen zijn daarbij essentieel. Dynamiek in waterpeil waarbij de jonge vis opgroeit in de omgeving van het meer zijn cruciaal. Met Marker Wadden is deze ontwikkeling in gang gezet. Voor herstel van gradiënten en moerasontwikkeling zijn de projecten Trintelzand, vooroevers Houtribdijk en Oostvaardersoevers daarbij evenzeer van belang. In het westen van het meer zijn tal van mogelijkheden om een ecologische verbinding met de achterliggende polders te leggen, deels op te pakken via de dijkversterking tussen Hoorn en Amsterdam die aanstaande is. De waterplanten ontwikkeling daar is een belangrijke factor die op de schaal van het meer bijdraagt aan het herstel.

Witte pelikanen en aalscholvers Donaudelta, foto J. de Leeuw

Tijdens de workshop vroegen we de deelnemers te reageren op een aantal stellingen (in rood het aantal stemmen, geordend naar aantal):

Wanneer is het vogelparadijs Marker Wadden volgens u geslaagd?

- 22 Als er regelmatig grote aantallen vogels broeden, pleisteren of overwinteren
- 19 Als ik er heerlijk op excursie kan gaan
- 17 Als de negatieve trend in het Markermeer is gekeerd
- 16 Als het eiland een aanvulling op de Oostvaardersplassen is
- 14 Als er regelmatig zeldzame of schaarse vogels voorkomen
- 9 Als het nationaal park Nieuw Land een samenhangend en duurzaam te beheren geheel is
- 2 Ik vind het vogelparadijs eigenlijk helemaal niet zo belangrijk

Anders:.....

Als opmerkingen werden verder genoemd, in twee clusters te verdelen:

- doelen**
- internationale uitstraling
  - belangrijke functie binnen flyway
  - voorbeeldfunctie: groots dromen
  - uithangbord voor natuurontwikkeling
  - niet alleen negatieve trend keren
  - dynamiek en natuurlijke condities
  - meerdere doelen
  - diverse doelen, bijv. niet alleen ganzen

zeearend als broedvogel
positieve bijdrage centraal
ook recreatie: geen hekken

samenhang en systeem

ook vissenparadijs
meer dan vogels
relatie met omliggend gebied
meer aandacht onder water leven
systeemdenken en dynamiek terug
pionierbiotopen
Zuiderzeegevoel terug
herstel gradiënten
verschillende habitats duurzaam laten bestaan
meer verbinding met de omgeving, boven en onder water
natuurlijk systeem zonder tuinieren

Tenslotte was er aandacht voor twee vragen in de discussie:

1. Wat is er nodig om een vogel/vissenparadijs te ontwikkelen?

- Benodigde **schaal** in het Markermeer voldoende aanwezig maar nog niet alle functionele opties zijn benut. **Rust** is een belangrijke factor en dat verdient aandacht bij het beheer. Marker Wadden trekken meer bezoekers en gaan vaarroutes doen verleggen waardoor de rustige noordoost oever van het Markermeer plotseling veel drukker kan worden en functies voor watervogels onder druk komen (ruifunctie duikeenden en futen).
- **Verbindingen en samenhang** op het niveau van het meer. Genoemd werden een hydrologische maar wel veilige verbinding door de Houtribdijk voor vismigratie en de koppeling van Oostvaardersplassen aan het Markermeer.

2. Grootschalige habitatveranderingen gaan niet vanzelf en hebben consequenties voor het huidige functioneren; hoe gaan we daarmee om?

- **Kansen/bedreigingen Natura2000** wetgeving en doelen. Kunnen we zomaar naar nieuwe doelen en moet dat sowieso, op termijn of juist helemaal niet? Van belang is dat de lidstaat zelf met een duidelijk verhaal komt als het anders moet. Aan de andere kant zijn we nog maar in de eerste Beheerplan fase en zijn de doelen nog niet geëvalueerd.
- **Wildernis concept**, is dat houdbaar/toepasbaar op Marker wadden of moet dat wijken voor het behoudsconcept? Dit is nog moeilijk te beantwoorden deels gezien de argumentatie hierboven.
- **Fasenbeheer en/of procesbeheer**: is daar plaats voor? Kunnen we door een langere termijn visie op te stellen ook (deel)-doelen nastreven en er dan voor zorgen dat cyclische processen van opbouw en afbraak een permanente plek krijgen zonder dat het mega-tuinieren wordt?
- **Wilgen bedreiging of kans?** Tot dusverre zijn wilgen vooral gezien als ongewenste ontwikkeling en het beheer is er daarom ook op gericht ze uit te roeien en niet te laten ontstaan. Dit is tegelijk wel een dilemma voor de rietontwikkeling omdat het vegetatie seizoen door het onderwater zetten wordt verkort en de ganzen juist met water meer kans krijgen de ontstane moerasvegetatie op te ruimen. Kunnen we wilgenontwikkeling toestaan en daardoor riet stimuleren waarna de wilgen op termijn het loodje leggen door de hogere waterstand door het nazakken van het maaiveld?
- Een **samenhangende visie** is dringend gewenst om de afzonderlijke projecten en initiatieven in goede afstemming te beoordelen. Ook i.s.m. het IJsselmeer en de Randmeren van Flevoland.

3. Wat doen we met de opkomende exoten (vooral de grondels)?

Deze vraag is blijven liggen maar verdient wel aandacht gezien de grote veranderingen in het ecosysteem op dit moment. Bij de Marker wadden zijn Zwartbek- Pontische stroom- en Marmmergrondel aangetroffen.